

Hisszük, hogy az új Tanterv és Utasítások szellemében történő tanítással elérjük azt, hogy egyszer már valóban nemcsak kimagasló tanáregyeniségek személyes varázsa szerettetti meg a könyvet a tanulókkal egész életükre, hanem az iskolákban folyó magyartanítás is. Mert munkánk célja nem lehet más, mint megismertetni, megszerettetni a magyar ifjúsággal a magyar könyvet s ezen keresztül ezt a szomorú-szép magyar életet.

- Dr. Ágoston Julián

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

Magyar nyelv.

Az ellentétes mondatok.

Tanítás a polgári iskola II. osztályában.

Óravázlat.

I. Számonkérés.

1. A mesék, mondák és legendák összefoglalása.
2. Írásbeli: Az ős mint festő.

II. Ráhangolás.

A kutya és a macska összehasonlítása. Beszélgetés, majd fogalmazás kérdések alapján.

A kutya és a macska.

A kutya hűséges állat. A macska ravasz. A kutya őrzi a házat. A macska pusztítja az egeret. A kutyának a szaglása kitűnő. A macska látása éles. A kutya kopogva jár. A macska nesztelenül jár. A kutya meg a macska a ház körül él. Sokszor peszekednek.

A tanulók a fogalmazvány felolvasása után megállapítják, hogy a csupa egyszerű mondat szaggatottá teszi a beszédet.

III. Célkitűzés.

A szaggatott beszéd folyékonnyá tétele.

IV. Tárgyalás.

1. A fogalmazvány egyszerű mondatainak összekapcsolása összetett mondatokká.

A kutya hűséges állat, de a macska ravasz. A kutya őrzi a házat, a macska azonban pusztítja az egeret. A kutyának a

szaglása kitűnő, ellenben a macska látása éles. A kutya kopogva, a macska pedig nesztelenül jár. A kutya és a macska a ház körül él, mégis sokszor vesznek.

Az összekapcsolás a mondatok ellentétes jelentése alapján lehetséges.

2. *A nyelvtani ismeret megállapítása.*

3. *Begyakorlás.*

V. *Összefoglalás.*

VI. *Alkalmazás.*

Házi írásbeli feladat: *A nyár és a tél. A tyúk és a kacs. Az ibolya és a rózsa.*

Tanítás.

I. Számonkérés.

1. Mivel foglalkoztunk a múlt órán, D.? (A meséket, mondákat és legendákat foglaltuk össze.) Sorold el a meséket, M.! (Bartóky József: Tövis nélkül; A legislegelső fecske; Nevelés.) Miről szól a „Tövis nélkül“, H? (Egy pillangó olyan rózsát keresett, melynek nincs tövise...) Mi a tárgya „A legislegelső fecské“-nek, P? (Egy fiatal fecske elhatározta, hogy elsőnek hirdeti majd a tavaszt a tiszamenti gyerekeknek...) Kik szerepelnek a „Nevelés“ című mesében, G? (Az öreg sas, a felesége és a kis sasok.) Mi történt a sascsaládban? (Az öreg sas arra tanította fiait, hogy tudjanak hunyorgatás nélkül a napba szállni...) Mit kell a mesékről tudni, K? (A mese csodás történet. Célja a szórakoztatás, gyönyörködtetés. A népmese a nép ajkán keletkezik... A tündérmesékben tündérek, óriások, törpék, manók, boszorkányok, sárkányok szerepelnek. A legszebb magyar tündérmese Petőfi: János vitéze. A tanítómese gyönyörködtetve tanít. Nagy tanítómese-íróink Fáy András, aki száz évvel ezelőtt élt, és Bartóky József ma élő írónk.) — Milyen mondákban gyönyörködtünk az idén, F? (Tompá Mihály: Galamboskő; Kenyérkő; Garay János: A hű jobbággy; A kolozsvári bíró.) Beszélj Tompa mondáiról, S! (Tompá Mihály felvidéki ref. lelkész volt, a felvidék nép ajkán élő mondákat összegyűjtötte és versbe szedte. A Galamboskő mondájában IV. Béla királyunk szerepel, aki a muhi csatából menekült néhány vitézével. A király az éhhalállal küzdött, de egy bérce tetején tanyázó galambsereg tojásaival megenyhült. Ez a bérce a Galamboskő. A Kenyérkő mondájában a kőszívű gazdag ember kenyereitől kővé vált, mert a szegény ember megátkozta.) Mit tudsz „A hűjobbággy“-ról, N.? (Tárgya a Deákcsalád eredete. A haza bölcsének őse, Deák Balázs hűsége jutalmául nemesi birtokot kapott Szent László királytól. A monda írója Garay János száz évvel ezelőtt élt. Szekszárdi író.) Mi a tárgya a kolozsvári bíró mondájának, V.? (Mátyás ki-

rály fejét vétette a kolozsvári bírónak, mert sanyargatta a szegény népet.) Mi a monda. R.? (Valószerű és csodás vagy szokatlan események keveréke. Igaz magva van, de a hozzá fűződő részletek csodások vagy szokatlanok. A helyi monda helyhez fűződik, pl. a Kenyérkő; a hősmonda a hanfoglalás korában keletkezik, pl. Lehel kürtje; a történeti mondában a történelemben szereplő személyekhez kapcsolódnak, pl. A kolozsvári bíró.) — Melyek a mondával rokon olvasmányok, Cs.? (A legendák. Az idén olvastuk Kozma Andornak „Jézus a vendég” — és Arany Jánosnak „Szent László” című legendáját. Kozma Andor legendája arról szól, hogy egy szegény család imájában vendégül hívja Jézust, s ez vándor képében megjelenik, és megáldja a szegény családot. Arany János legendájának főhőse Szent László. A halott király Nagy Lajos idejében feltámad sírjából, és a magyar seregben harcolva megveri a tatárokat.) Mi a legenda? (Vallásos monda.) Kik szerepelnek a legendákban? (Jézus és a szentek.)

2. Mi volt a házi írásbeli feladat, B.? (Az ős mint festő.) [A füzetek megtekintése.] Fogalmazványát olvassa K.!

Az ős mint festő.

A nyugodt természetű nyár kellemes színekkel tarkította a természetet. De megunta már a pingálást, ezért összezsomagolta cetstjét és festékeit, s más vidékre költözött. Helyét a szeszélyes ős foglalta el.

Ős is nagy művész. Szép képeket fest ő is, csakhogy sokkal rikítóbbakat, mutat a nyár. A zöld fákat előbb sárgára, majd bornára, végül lilára és pirosra festi. Az élénkszerű szántóföldeket egyhangú szürkére-barnára pingálja át. A kertekben nagyalakú pompás virágokat helyez el, a kedves őszirozsát. Ezt azért teszi, hogy az ember még egy utolsót gyönyörködhessen a természet szépségeiben. Mikor kitör a szeszélye, akkor a természet össze-vissza mázolja. Legvégül pedig dühösen elnyargal a fehér színnel festegető tél elől.

Szeszélyes festő az ős.

(K. Gy.)

Mit szóltok ehhez a fogalmazványhoz? (Nagyon szép munka. Nemcsak az őszt, hanem a nyarat és a telet is megszemélyesítette. Az ős munkáját valóban úgy tüntette fel, mint ha festő lenne.) Ugy van. K. igen kedves és hangulatos dolgozatot írt. Említetek belőle szép kifejezéseket! (A nyár nyugodt természetű, az ős szeszélyes. — A fákat előbb sárgára, azután barnára, végül lilára és pirosra festi. — Az ős a tél elől dühösen elnyargal.) Egy helyen ezt olvasta: Ős is nagy művész. Helyesbítsük! (Az ős is nagy művész.) Helyes. Ettől a gyakori hibától eltekintve K. dolgozata igazán szép. Szeretnék még néhány dolgozatot meghallgatni, de az idő siet, s nekünk vele kell tartanunk.

II. Ráhangolás.

Melyik az ember hűséges háziállata? (A kutya.) A macskáról is lehet ezt a szép tulajdonságot mondani? (Nem.) Milyen a macska? (Ravasz.) Miért tartjuk a kutyát meg a macskát; K.? (A kutyát házőrzésre és vadászatra alkalmazzák, a macska pedig pusztítja az egeret.) Melyik kiváló érzékkel vesz észre az ellenséget és az állatokat, P.? (A kutya kitűnő szaglásával, a macska éles látásával.) Mi különbség van a két állat járása között, H.? (A kutya kopogva jár, mert karmait nem tudja behúzni, a macska nesztelenül közeledik, mert karmait behúzza.) Szeretik-e egymást? (Nem.) Furcsa jószágok: egy családban élnek, mégse férnek össze. Ellentétes természetűek.

Készítsünk erről a kis beszélgetésről egy rövid fogalmazványt! És kérdezek, ti pedig írásban feleltek. A táblához megy S.! Mi lesz a dolgozat címe? (A kutya meg a macska.) Irjuk! [A zárójelben lévő mondatok a táblára és a munkanaplóba kerülnek.] Milyen állat a kutya? (A kutya hűséges állat.) Ezzel szemben milyen a macska? (A macska ravasz.) Mit csinál a kutya? (A kutya őrzi a házat.) Hát a macska? (A macska pusztítja az egeret.) Milyen a kutya szaglása? (A kutya szaglása kitűnő.) Hát a macska látása? (A macska látása éles.) Hogyan jár a kutya? (A kutya kopogva jár.) Ezzel ellentétben hogyan jár a macska? (A macska nesztelenül jár.) Hol élnek ezek az állatok? (A ház körül élnek.) Mégis szeretik-e egymást? (Nem.) Sokszor mit csinálnak? (Sokszor veszekednek.)

Elég lesz! Olvasd el fogalmazványunkat, R.! (—) Jól, szépen hangzott, H.? (Nem hangzott jól, mert mind egyforma egyszerű mindat, emiatt a dolgozat darabosnak, szaggatottnak hangzik, szebb volna, ha folyékony lenne.)

III. Célkitűzés.

Tegyük ezt a darabosnak hangzó fogalmazványt folyékonnyá!

IV. Tárgyalás.

1. A fogalmazvány egyszerű mondatainak összekapcsolása összetett mondatokká.

Szerkezetük szerint milyen mondatokból áll fogalmazványunk, D.? (Egyszerű mondatokból.) Miért, S.? (Mert mindegyik egy gondolatot fejez ki.) Mit kell tennünk, hogy az egyszerű mondatok okozta szaggatottságot megszüntessük, V.? (Az egyszerű mondatokat, ha lehetséges, összevonjuk összetett mondatokká.) Lássuk! Olvasd el az első mondatot, Cs.! (A kutya hűséges állat.) Most a másodikat! (A macska ravasz.) Összekapcsolható-e a két mondat? (Össze.) Miért? (Rokon, vagy ellentétes tulajdonsága van a két állatnak? (Ellentétes.) Tehát milyen jelentésű mondatokkal van dolgunk? (Ellentétes jelentésűekkel.) Kapcsold össze a két mondatot! Kell-e hozzá kötőszó? (Nem szükséges.) De alkalmazzunk kötőszót! (A kutya hű-

séges állat, *de* a macska ravasz.) Mit írunk az első mondat végére? (Vesszőt.) — Olvasd el a következő két mondatot, K.! (A kutya őrizi a házat. A macska pusztítja az egeret.) Összekapcsolhatók-e? (Össze.) Miért? (Mert ellentétes jelentésűek.) Mely kötőszóval lehetne a két mondatot összekapcsolni? (*Azonban.*) Irjuk le a két mondatot! (A kutya őrizi a házat, a macska *azonban* pusztítja az egeret.) Olvasd el a következő két mondatot, H.! (A kutyanak a szaglása kitűnő. A macska látása éles.) Összekapcsolhatók-e? Összekapcsolhatók, mert ellentétes jelentésűk van.) Keressünk kötőszót a kapcsoláshoz! (*Ellenben.*) Hogyan hangzik tehát az új mondat? (A kutyanak a szaglása kitűnő, *ellenben* a macska látása éles.) Vizsgáljuk meg a soron lévő két mondatot! K.! (A kutya kopogva jár. A macska nesztelenül jár. Ez a két mondat is összekapcsolható egy mondatná, mert ezek is ellentétes jelentésűek.) Milyen kötőszót alkalmazhatunk? (*Pedig.*) Halljuk tehát az új mondatot! (A kutya kopogva, a macska *pedig* nesztelenül jár.) Beszélj az utolsó mondatpárról, T.! (A kutya és a macska a ház körül él. Sokszor veszekednek. Ebből a két egyszerű mondatból is lehet összetett mondatot csinálni, ezek is ellentétes jelentést fejeznek ki.) Keressünk oly kötőszót, amellyel szinte csodálkozunk azon, hogy a két állat együtt él, és... veszekszik! [A próbálkozások között előfordul a *mégis* kötőszó alkalmazása.] Hogyan hangzik tehát az új összetett mondat, J.? (A kutya és a macska a ház körül él, *mégis* veszekednek.)

Olvasd el most az egész fogalmazványt, P.! (—) Hogyan hangzott most? (Folyékonyan.) Mivel értük ezt el? (Az egyszerű mondatokat összekapcsoltuk összetett mondatokká.)

2. A nyelvtani ismeret megállapítása.

Miért lehetett az egyszerű mondatokat összetett mondatokká egybefűzni? (Mert ellentétes jelentőségűek.) Mivel két *ellentétes* jelentésű mondatot fűztünk össze, ennél fogva milyen elnevezést adhatunk az így keletkezett összetett mondatnak? (Ellentétes mondat.) Miféle új nyelvi jelenséggel ismerkedtünk tehát meg? (Az ellentétes mondatokkal.) [Fölírjuk a fogalmazvány élére, a tanulók a munkanaplójába.] Van-e az ellentétes mondat egyes tagjainak önálló értelme? (Van.) Tehát milyen mondatok? (Főmondatok.) Rang szerint van-e köztük különbség? (Nincs.) Mivel egyenlő rangúak, azért egymás mellé helyeztük, egymás mellé rendeltük őket. (Többen: Mellérendelt mondatok.) Ugy van: mellérendelt mondatok. Ismerünk-e már másfajta mellérendelt mondatot? (A kapcsolatos mondat.) Mi a kapcsolatos mondat, H.? (Oly összetett mondat, melynek tagjai rokonjelentésű főmondatok.) Mi már most az ellentétes mondat, M? (Oly összetett mondat, melynek tagjai ellentétes jelentésű főmondatok.) A kapcsolatos mondat mintájára az ellentétes mondatot is lehet rajzal könnyen érthetővé tenni. Mi-

vel érzékeltetjük az egyes mondatokat? (Téglalapokkal.) Csináljuk! [Táblai rajz, füzetrajz.] Hogyan fejezhető ki a két mondat közötti ellentétes viszony? [A tanulók gyorsan felismerik az ábrázolási módot: az ellentétes nyilat.] Hogyan kapcsoltuk össze a mondatokat? (Kötőszókkal.) Melyek az ellentétes mondat kötőszavai, S.? (*De, azonban, ellenben, pedig, mégis.*) Ezeket még néhányal ki kell egészíteni. Ellentétes kötőszók még: *hanem, mégsem.* [A kötőszók a táblára és a füzetbe kerülnek.] Helyesírási tanulság, G.? (Az ellentétes mondat egyes tagjait vesszőkkel választjuk el egymástól.)

3. Begyakorlás.

Mondjatok ellentétes mondatokat a különféle kötőszók felhasználásával! [A jelentkező tanulók szerepelnek. Az esetleges hibás példákra a tanulók mutatnak rá, s így az ismeret biztossá és tudatossá lesz. Egy-két alkalmas mondatot a táblára írhatunk, az igével kapcsolatos legfontosabb helyesírási tudnivalók felújítására.]

V. Összefoglalás.

Milyen ismerettel gazdagodtunk a mai órán? (Az ellentétes mondatról.) Mit kell tudni az ellentétes mondatról, K.? (Az ellentétes mondat oly összetett mondat, melynek tagjai ellentétes jelentésű főmondatok. Az ellentétes mondat tehát mellérendelt összetett mondat. Kötőszavai: *de, azonban, ellenben, pedig, mégis, hanem, mégsem.* Az ellentétes mondat tagjait vesszővel választjuk el egymástól.)

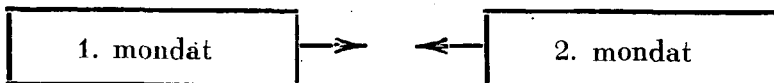
A tábla és a munkanapló képe a következő:

Az ellentétes mondatok.

A kutya és a macska.

A kutya hűséges állat. A macska rovasz. A kutya őrzi a házat. A macska pusztítja az egeret. A kutyának a szaglása kitűnő. A macska látása éles. A kutya kopogva jár. A macska nesztelenül jár. A kutya és a macska a ház körül él. Sokszor veszekednek.

A kutya hűséges állat, de a macska rovasz. A kutya őrzi a házat, a macska azonban pusztítja az egeret. A kutyának a szaglása kitűnő, ellenben a macska látása éles. A kutya kopogva, a macska pedig nesztelenül jár. A kutya és a macska a ház körül él, mégis sokszor veszekednek.

Kötőszók: *de, azonban, ellenben, pedig, mégis, hanem, mégsem.*

VI. Alkalmazás.

A házi írásbeli feladatokban alkalmatok lesz ellentétes mondatok szerkesztésére. A következő feladatok között választhattok: *A nyár és a tél; A tyúk és a kacsá; Az ibolya és a rózsá.*

Szántó Lőrinc

Német nyelv.

A kezdőfokú nyelvtanítás alapelvei és követelményei.

A Cselekvés Iskolája 1934—35. tanévi III. évfolyamának 1—2. számában már megrajzoltam egyszer a német nyelvtanítás megindításának képét, sőt ugyanezen folyóirat II. évfolyamának 3—4. számában Willingné M. Istvánka tollából egy részletesen kidolgozott tanítást is olvashattunk annak szemléltetésére, miképpen szoktatjuk rá a kezdő tanulót az idegen nyelv hangjainak helyes felfogására, miként gyakoroltatjuk beszélőszerveiket a felfogottak helyes visszaadására, s miként törekszünk arra, hogy az óra ne csupán tanulságos legyen, hanem kedves, élénk, tele történnéssel, sok-sok beszéddel, és hogy alkalmas legyen a német nyelv megszerettetésére.

Hogy most ismét ezt a kérdést veszem tollhegyre, annak több oka van: először is ez a megalapozó munka olyan fontos, hogy nem lehet róla eleget beszélni; másodsor nagyon nehéz munka, mely tanártól és tanulótól egyaránt a legnagyobb munkateljesítményt kívánja; harmadszor az ember minden évben tanul valamit, s tapasztalatai szerint változtatja eddigi eljárását, végül pedig egyénileg nézve a kérdést én annyira szerettem ezt az alapot rakó munkát, hogy bár évről-évre újra és újra kezdem: sohasem találom unalmasnak, mert amint az előttem levő gyermekcsereg is évről-évre más és más, úgy a tanulás menete s módja is mindig változik. Mindig van benne valami más, valami újszerű, ami tavaly nem volt benne, bár a tanítási anyag ugyanaz. De hiszen az a tanítás természetében van, hogy nem lehet kaptafára húzni, hogy folyton változik, aszerint, a kölcsönhatás szerint, melyet tanár és osztály egymásra gyakorol. Ebben a kölcsönhatásban van éppen az az izgalmas feszültség, mely az újság ingerével hat. Az a reakció, mellyel a gyermekcsereg a tanár indítására felel adja meg a munka ütemét, színét, változatosságát és egész menetét. Ez azonban egyrészt az osztály összetételétől függ, másrészt függ a tanár rátermetiségétől és didaktikai felkészültségétől is, aminek különösen egy kezdőfokú osztállynál van nagy jelentősége. Nem lehet eléggé azt a tényt hangsúlyozni, hogy éppen a kez-